

ולא נחבאת; בשדה הסמוכה לאגם (שהיא בטוחה שם) – אינה משולחת, בשדה שאינה סמוכה לאגם – משולחת. טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהם (וכל שכן כשלא אכלתם כלל. תוס') – משולחת [ובאגם, אבל שלא באגם אפילו רק רצה אחריהם – הרי זו משולחת כאמור]. אכלה שניהם – אינה משולחת. עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה – משולחת, ואפילו שלא בבנין קבוע בישוב אלא בכגון כוך קטן של ציידים. מעשה שגזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בערב הירדן. רבי יוסי אומר: לא על שאכלו אלא על שנראו (משנה יט.).

ג. חרב שאמרו, אין צריך לומר חרב שאינו של שלום אלא אפילו חרב של שלום (העוברת דרך אותה מלכות לילך להלחם במקום אחר) – מתריעים עליה.

ד. על פורעניות הבאות על הציבור או על היחיד, רשאי היחיד לסגף את עצמו בתענית. רבי יוסי אומר: אינו רשאי (כשאין יכול לצער עצמו. תוס'), שמה יצטרך לבריות (שאינן בו כח להרויח ולהתפרנס מיגיעו) ואין הבריות מרחמות עליו (ויהי האדם לנפש חיה – נשמה שנתתי בך, החיה. רב יהודה אמר רב). מהר"ן משמע שאף לרבי יוסי, מי שהוא עשיר שאינו צריך למעשה ידיו – מותר לו לסגף עצמו בתעניות (וע' חדושים ובאורים).

דף כה

- כח. א. עד מתי יהו הגשמים יורדים והצבור פוסקים מתעניתם?
 ב. היו מתענים וירדו גשמים הרבה – מתי פוסקים מתעניתם ומתי אין פוסקים?
 ג. היו מתענים וירדו גשמים – מהם אומרים?

א. עד מתי יהו הגשמים יורדים והצבור פוסקים מתעניתם? – כמלא ברך המחרישה (בעומק הקרקע). דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בקרקע חרבה (= קשה, שאין המים חודרים בה בנקל. ראשונים) – טפת. בבנינונית – טפחיים. בעבודה (= חרושה) – שלשה טפחים.

א. יש אומרים ששיעור זה זהה לשיעור שנאמר בברכת ההודאה על הגשמים 'משיצא חתן לקראת כלה' (עפ"י ראב"ד ורשב"א). ויש חולקים וסוברים ששיעור 'משיצא חתן' הוא פחות מזה, ועל כן יתכן מצב שמברכים על הגשם היורד ברכת ההודאה וממשיכים בתעניתם (עפ"י מהר"ם בן חביב – מובא בברכי יוסף תקעה. וכן משמע ברמ"א שם).
 ב. יש אומרים שפסיקת התענית האמורה כאן, הכוונה להפסקת סדר התעניות, שני וחמשי ושני, ולא על הפסקת התענית באמצע היום. ולפירוש זה יתכן שמפסיקים התענית באמצע היום אף בכמות מועטת. ואולם מדברי השו"ע אין משמע כן (ע' בירור הלכה).

ב. היו מתענים וירדו להם גשמים; קודם הנץ החמה – לא ישלימו תעניתם. לאחר הנץ החמה – ישלימו. דברי רבי מאיר. רבי אליעזר אומר, וכן אמר רבי יהודה בברייתא, וכן הורה רבי אמי למעשה: ירדו קודם חצות – לא ישלימו. לאחר חצות (שכבר עבר זמן סעודה) – ישלימו. מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות. אמר להם רבי טרפון: צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול. רבי יוסי אומר: קודם תשע שעות (שדרכם של בני מלכים לאכול באתה שעה) – לא ישלימו. לאחר תשעה שעות – ישלימו (שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה מתשע שעות ולמעלה).

להלכה, ירדו עד חצות – לא ישלימו תעניתם. לאחר חצות – ישלימו.

ג. היו מתענים וירדו להם גשמים – אומרים הלל הגדול (הודו לה' כי טוב... וכתוב בו נתן לחם לכל בשר). ואין אומרים אותו אלא על נפש שבעה וכרס מלאה. ואולם במקום שהשכרות מצויה ועלולים לפשוע ולא לאמרו, יש להורות שם לומר הלל קודם אכילה ושתייה, כמו שהנהיג רב פפא בבית הכנסת של בית גובר במחוזא.

א. אין אומרים הלל הגדול אלא כשירדו גשמים לאחר שהתחילו להתענות, ובו ביום דוקא. ויש אומרים שניתן לאמרו [בדיעבד עכ"פ] אף למחרת (עפ"י ראשונים).

ועוד נחלקו הפוסקים כאשר ירדו גשמים לאחר חצות שמשלימים התענית, האם אומרים הלל הגדול בערב אם לאו (ע' או"ח תקעה, יא).

ב. בירושלמי מובאות דעות נוספות מהו הלל הגדול, ולהלכה נקט המגן-אברהם (ומשנ"ב) להתחיל משיר המעלות הנה ברכו את ה'... (פרק קלד), עד סוף פרק הודו לה' כי טוב (קלו).

פרק רביעי; דף כו

כט. א. באלו ימים נושאים כהנים כפיהם בכל התפלות שביום?

ב. מהן 'מעמדות' ומה טעם תקנו אותן?

ג. מה דין נשיאת כפים במנחה ובנעילה, בתענית ציבור?

א. לסתם מתניין, בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהם בכל תפילות היום: בתעניות ובמעמדות [שחרית מנחה ונעילה] וביום הכפורים [שחרית מוסף מנחה ונעילה] – ואלו דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: אין כהנים נושאים כפיהם במנחה ובנעילה לעולם. ורבי יוסי אומר: במנחה אין נושאים בנעילה נושאים, וכדלהלן.

א. כתב הרש"ש [דלא כפשטות דברי רש"י והר"ן]: נראה שאף בראשי חדשים היו אנשי מעמד מתענים. וכן בתעניות ציבור – אם התחילו אין מפסיקין בר"ח, והרי פעמים נושאים כפיהם ארבע פעמים ביום אף בתעניות ובמעמדות.

ויש סוברים שבמעמדות היו מוסיפים תפילה אחת, והיא הנקראת במשנה תפילת מוסף (עפ"י ר"י מגאש; רמב"ם; וכן יש לדקדק מפר"ח), והרי יש ארבע תפילות שנושאים בהן כפים.

ב. עוד כתב הרש"ש: לכאורה משמע שאף בימי ראשון וששי שלא היו אנשי מעמד מתענים – נושאים כפיהם בכל התפלות, מפני שהיו עוסקים בתפילה ותחנונים ולא שכחא שכרות.

ב. הואיל ונאמר צו את בני ישראל ואמרת אלהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו (שתהא שמירתכם עליו בשעת הקרבנות). רש"י זכחים יט., והרי התמיד קרבן של כל ישראל הוא, ואי אפשר שיהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, וגם אי אפשר שכל ישראל יהו עומדים בעזרה בשעת קרבן – לפיכך תקנו נביאים ראשונים שיבררו מישראל כשרים ויראי חטא ויהיו אלו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות, והם הנקראים אנשי מעמד. וחילקו אותם לעשרים וארבעה מעמדות כמנין משמרות כהונה ולויה.